

La relació amb l'Administració local i el projecte d'estatut de Catalunya de 1919

ENRIC PUJOL

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

Els ajuntaments catalans tingueren un paper fonamental en la conformació i el desenvolupament de la corporació regional. En un principi, la mateixa idea de creació d'una mancomunitat de diputacions es vinculà a una reforma de l'Administració local espanyola. Tot i que aquesta no fou la via que féu possible el nou organisme, un cop constituïda la Mancomunitat, els ajuntaments foren cabdals perquè pogués funcionar, atès que en van ser una de les principals fonts de finançament. Per bé que la Mancomunitat disposava d'una partida provincial, una part important dels seus ingressos eren impostos directes i indirectes que eren recaptats pels municipis i que, fins al 1920, foren pagats pels ajuntaments a les diputacions i, després, directament a la Mancomunitat. Per això, quan el 1918 es plantejà la campanya en favor de l'autonomia política del Principat de Catalunya, els municipis van ser els agents que engegaren el moviment. Es va associar l'autonomia catalana a l'autonomia municipal i, des dels ajuntaments, es va demanar que se'ls descarregués d'haver de finançar diputacions i Mancomunitat i que aquests organismes tinguessin mitjans propis, fruit de la transferència de competències feta per l'Estat espanyol. Aquesta campanya en favor de l'autonomia política que impulsaren els ajuntaments va dur a una amplíssima mobilització social i a la conformació d'un front unitari entre els partits catalans que, malauradament, no va poder obtenir l'objectiu volgut. Tanmateix, serví perquè s'elaborés un projecte d'estatut, el 1919, que tingué el suport de 1.072 ajuntaments catalans, que representaven el 99 % de la població del Principat, en un referèndum municipal promogut per la Mancomunitat. És un text que val la pena analitzar amb un mínim de profunditat, per veure les aspiracions que des de la *realpolitik* hi hagué en aquells moments, ja que fou elaborat amb la voluntat d'arribar a trobar una solució de compromís amb el Govern espanyol. Una sortida negociada que es revelà impossible per la intransigència dels partits monàrquics espanyols al Congrés dels Diputats i per l'esclat, en aquell moment, d'una greu conflictivitat social a Catalunya.

Abstract

Catalan town halls played a key role in shaping and developing the regional corporation. At first, the very idea of creating a commonwealth of provincial councils was linked to a reform of the Spanish local administration. Even though this was not what made this new body possible, once the Mancomunitat had been established, the town halls were crucial in its functioning, given that they were one of its main sources of financing. Even though the Mancomunitat was funded by the provinces, a major part of its income came from direct and indirect taxes which were collected by the municipalities and paid by the town halls to the provincial councils until 1920, and after that directly to the Mancomunitat. For this reason, when the campaign in favour of political autonomy for the Principality of Catalonia was being planned in 1918, the municipalities were impetus behind the movement. Catalan autonomy was associated with municipal autonomy, and the town halls demanded that they be relieved from having to finance the provincial councils and the Mancomunitat, insisting instead that these bodies should have their own funding through a transfer of competences from the Spanish government. This campaign in favour of political autonomy spearheaded by the town halls led to widespread social mobilisation and the coalescence of a united front among the Catalan parties, which unfortunately were unable to attain their goal. However, it did serve to develop of draft statute of autonomy in 1919 that had the supported of 1,072 Catalan town halls, which accounted for 99% of the population of the Principality in a municipal referendum promoted by the Mancomunitat. This text is worth analysing in some detail to ascertain the aspirations at that time based on *realpolitik*, since it was drafted with the goal of finding a compromise solution with the government of Spain. This negotiated solution ended up being impossible because of the intransigence of the Spanish monarchic parties in the Congress of the Deputies and the simultaneous outbreak of serious social conflict in Catalonia.

ELS AJUNTAMENTS I LA MANCOMUNITAT

Els ajuntaments catalans tingueren un paper fonamental en la conformació i el desenvolupament de la Mancomunitat. En un principi, la mateixa idea de creació d'una mancomunitat de diputacions es vinculà a una reforma de l'Administració local espanyola. Tot i que aquesta no fou la via que féu possible el nou organisme, un cop constituïda la Mancomunitat, els ajuntaments foren cabdals per al seu funcionament perquè constituïren una de les seves principals fonts de finançament.

De fet, els pressupostos de les diputacions provincials tenien com a recurs bàsic un repartiment entre els ajuntaments en proporció a les quotes que els municipis pagaven a la Hisenda espanyola per les contribucions directes i de consums (encara que, en realitat, tot es carregava a la contribució de consums, que gravava articles de primera necessitat, especialment aliments).¹ L'Estat espanyol mai no dotà les diputacions d'un impost propi i, en canvi, endossà a les corporacions

1. Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, Barcelona, Proa, 1996, p. 323.

provincials un seguit de serveis (com els manicomis o l'ensenyament tècnic) que hauria d'haver assumit el poder central, cosa que encara va agreujar més els tributs que els municipis havien de recaptar. Així doncs, els ajuntaments van haver de pagar fins al 1920 aquests impostos a les diputacions i, a partir d'aquesta data (a causa dels traspassos de les diputacions), a la Mancomunitat.

Com que la Mancomunitat tampoc mai no va rebre traspassos de l'Estat espanyol, aquest finançament per via municipal es perllongà i es revelà molt insuficient per poder mantenir tots els serveis que el nou organisme va assumir des de la seva constitució formal, el 1914, raó per la qual també va haver de recórrer, des d'un primer moment, a la via de l'emprestit públic.

La funció recaptatòria que els ajuntaments hagueren de fer per al finançament de la Mancomunitat podria haver dut a un enfrontament polític profund entre les dues institucions. Una confrontació que no existí, malgrat els intents que hi va haver per tal que es produís, provinents sobretot dels lerrouxistes, com a mínim fins a la campanya autonomista de 1918-1919, a la qual acabaren per sumar-se.

Quins mitjans va tenir la Mancomunitat per evitar que es produís un daltabaix insalvable entre el municipalisme i l'aspiració autonomista? En l'estratègia de conciliar les dues coses fou clau la creació de dues institucions: l'Escola d'Administració Pública i la Caixa de Crèdit Comunal. Però sobretot fou determinant l'establiment d'un horitzó polític, gràcies a la campanya autonomista de 1918-1919, que va saber lligar precisament l'autonomia catalana a l'autonomia municipal. D'aquesta manera, des dels ajuntaments, es va demanar que se'ls descarregués d'haver de finançar diputacions i Mancomunitat, i que aquests organismes tinguessin mitjans propis, fruit de la transferència de competències per part de l'Estat espanyol. Vegem tot això amb un xic més de detall.

L'ESCOLA D'ADMINISTRACIÓ PÚBLICA I LA CAIXA DE CRÈDIT COMUNAL

La primera d'aquestes institucions que es fundà fou l'Escola d'Administració Pública, el 1912, a l'època en què la Diputació de Barcelona funcionà com a embrió del futur Estat regional. Inicialment va rebre el nom d'Escola de Funcionaris de l'Administració Local i no prengué el nom «definitiu» fins al 1920. A Europa no existia cap escola similar excepte la de Düsseldorf. Certament era un instrument molt útil per als ajuntaments, ja que l'Estat espanyol sempre havia desatès la formació dels funcionaris i encara va tardar molt a fer-ho. Com ja van recordar Josep M. Ainaud i Enric Jardí, fins al 1940 no es creà l'Institut de Estudios de la Administración Local i fins al 1959 no va veure la llum el Centro de Formación y Perfeccionamiento de Funcionarios d'Alcalá de Henares.² A causa d'aquesta «preco-

2. Josep M. AINAUD DE LASARTE i Enric JARDÍ, *Prat de la Riba, home de govern*, Barcelona, Ariel, 1973.

citat» de la iniciativa mancomunal, es volgué donar una formació sòlida als funcionaris i s'escollí un professorat selecte, encapçalat pel seu director, Isidre Lloret. Hi trobem destacats economistes afins a la Lliga com Miquel Vidal i Guardiola o Josep M. Tallada, però també hi van tenir cabuda personalitats del republicanisme catalanista com Pere Coromines o Francesc Layret. Paral·lelament a les classes, l'Escola participà en diferents reunions d'ajuntaments, promogué la reforma de la llei municipal i, sobretot, organitzà les anomenades Setmanes Municipals, d'on sorgí, com veurem, la campanya autonomista de 1918-1919. Així mateix, constituí un museu municipal i una biblioteca municipalista i edità la *Revista de la Vida Municipal*.

Més enllà de la modernització objectiva que la institució va representar, la intenció profunda dels dirigents que la van concebre anava molt més enllà. Els ja citats Ainaud i Jardí han reportat que a Prat de la Ribera sempre li agradava recordar una de les conclusions del dret públic modern: «No hi ha Estat fins que no s'organitzen els exèrcits permanents i no es crea una burocràcia.»³ En l'orientació de crear un Estat regional, òbviament la creació d'un exèrcit era impensable, però la formació d'una burocràcia era un objectiu ben plausible. Els estudiosos actuals de l'Escola, Josep Sarrion i Manuel Pérez Nespereira, han remarcat aquesta mateixa idea de fons; especialment el segon, que ha assenyalat que el que es volia no era simplement una modernització administrativa, sinó la creació d'unes «estructures d'Estat».⁴

L'altre gran servei als ajuntaments creat per la Mancomunitat fou la Caixa de Crèdit Comunal, que fou fundada el 1914 (el mateix any de la constitució oficial de la Mancomunitat) i que tingué la seva oficina al mateix Palau de la Generalitat. La Caixa pretenia centralitzar i unificar tots els emprèstits municipals, a imitació de la Société de Crédit Communal de Bèlgica, del Crédit Foncier de França i d'altres experiències equivalents d'Itàlia i el Japó. Els ajuntaments catalans no tenien ni patrimoni ni rendes per obtenir préstecs i poder abordar la urbanització bàsica de llurs poblacions. Sí que existia el Banco Hipotecario de España, fundat el 1872, que concedia crèdits a diputacions i ajuntaments, però, a la pràctica, només hi tenien accés els ajuntaments més grossos (i amb moltes restriccions).

Fins al 1923 es concediren trenta-vuit préstecs i la cartera de préstecs arribà als 4,8 milions de pessetes. Els ajuntaments destinaren els diners a obres com la xarxa de clavegueres, la conducció d'aigua corrent, la construcció d'un escorxador, d'escoles o de la casa de la vila. De fet, la Caixa de Crèdit Comunal supervisava els

3. Josep M. AINAUD DE LASARTE i Enric JARDÍ, *Prat de la Ribera...*, p. 207.

4. Josep SARRION, *Història de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, 1912-1934*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1982; Manuel PÉREZ NESPEREIRA, *1912-2012. Escola d'Administració Pública de Catalunya. Cent anys*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Escola d'Administració Pública de Catalunya, p. 43.

projectes per tal que efectivament els diners fossin destinats a aquesta mena d'obres de millora.

La Mancomunitat arribà a concebre la creació d'una Caixa d'Estalvis de la mateixa Mancomunitat que hauria hagut de fer de banquer de la pròpia institució mancomunal i de la Caixa de Crèdit Comunal, però mai no es va dur a terme. De tota manera, l'experiència d'aquesta caixa de crèdit es pot considerar que fou un èxit, ja que, seguint el seu exemple, la Caixa de Pensions, a partir de 1921, concedí crèdits per a inversions municipals i l'Estat espanyol mateix s'hi va inspirar per a crear, sota la dictadura de Primo de Rivera, el Banc de Crèdit Local.

Per bé que els dos organismes analitzats oferiren, com hem vist, uns serveis clarament beneficiosos per als ajuntaments, ja hem dit abans que allò determinant per tal que no es produís un divorci irreversible entre ajuntaments i Mancomunitat fou l'establiment d'un horitzó polític que vinculés l'autonomia catalana i l'autonomia municipal i que aquest es concretà en la campanya autonomista de 1918-1919.

Aquesta campanya en favor de l'autonomia política, que precisament s'impulsà a partir de la Setmana Municipal de 1918, va dur a una amplíssima mobilització social i a la conformació d'un front unitari entre els partits catalans que, malauradament, no va poder obtenir l'objectiu desitjat. Tanmateix, serví perquè s'elaborés un projecte d'estatut, el 1919, que va tenir el suport de 1.072 ajuntaments catalans, que representaven del 99 % de la població del Principat. Un procés i un text que val la pena analitzar amb un mínim de profunditat per tal de veure les aspiracions que, des de la *realpolitik*, es feren en aquells moments, ja que fou elaborat amb la voluntat d'arribar a trobar una solució de compromís amb el Govern espanyol. Una sortida negociada que es revelà impossible per la intransigència de Madrid i per l'esclat, en aquells moments, d'una greu conflictivitat social a Catalunya.⁵

LA CAMPANYA EN FAVOR DE L'AUTONOMIA

Les grans limitacions competencials i els obstacles sistemàtics imposats pel Govern de Madrid a la Mancomunitat alimentaren la necessitat d'obtenir un autogovern amb competències pròpies substantives que anés més enllà d'una descentralització administrativa o d'una unió de diputacions, que era el que, en realitat, no deixava de ser la Mancomunitat. I en aquesta reivindicació coincidiren tant els dirigents mancomunitaris com el conjunt de la societat civil catalana de l'època.

5. Un desenvolupament més extens del tema, el vaig fer a Enric PUJOL, «L'estatut que no va poder ser (1918-1919)», *Revista de Catalunya*, núm. extraordinari 2014/I: *La Mancomunitat de Catalunya. Un primer pas*, p. 219-229.

El convuls context internacional del període 1914-1918 estimulà encara més la reivindicació nacional. Recordem que diferents sectors del republicanisme catalanista i de l'independentisme (que aleshores començava a emergir en l'esfera pública) consideraven que un triomf dels aliats en la Primera Guerra Mundial (1914-1918) podria afavorir la causa catalana. El 1916 esclatà la insurrecció irlandesa i el moviment serví d'estímul als sectors catalans que defensaven que calia seguir aquella via. Així mateix, els revolucionaris russos invocaren i assumiren el dret a l'autodeterminació quan el 1917 van accedir al poder. Fins i tot Prat de la Riba, en el seu darrer discurs de maig de 1917 (ja que morí aquell mateix any), després d'haver estat reelegit com a president, afirmà que la seva voluntat no era pas de fer «una Diputació més gran» i manifestà la seva confiança que, al final de la guerra mundial, fos qui fos qui la guanyés, l'emancipació de les nacions oprimides d'Europa seria indefugible. Efectivament, cap al final del conflicte, el president nord-americà Thomas Woodrow Wilson formulà els seus famosos «atorze punts», promulgats el 8 de gener de 1918, per assegurar la pau mundial. El dret a l'autodeterminació hi era reconegut com a mitjà de resolució de molts dels conflictes que patia l'Europa de l'època.⁶

A més d'aquest ambient internacional, la convulsió política que desencadenà la campanya en favor d'una autonomia política per al Principat de Catalunya fou la crisi que patí l'Estat espanyol el 1917, que responia a una lògica interna. Des del 1916, existia un descontentament militar, centrat en reivindicacions corporatives, per la política seguida en aquest àmbit pel Govern espanyol. Les juntes de defensa que s'organitzaren per donar suport a les peticions dels militars foren vistes com un perill i el Govern decidí tancar el Parlament de Madrid i suspendre les garanties constitucionals el 1917. Davant d'aquesta situació d'atzucac, els senadors i els diputats catalans feren una reunió el 5 de juliol d'aquell any a l'Ajuntament de Barcelona en què es reclamà un règim autonòmic per al Principat de Catalunya i la reobertura de les Corts espanyoles per tal d'emprendre una reforma profunda de l'Estat. El 19 de juliol es féu una altra assemblea amb representants d'arreu de l'Estat espanyol. Aquesta estratègia de vincular la reforma i la modernització de l'Estat espanyol amb la consecució de l'autonomia política per al Principat, que havia estat impulsada per la Lliga Regionalista, li resultà especialment profitosa en l'àmbit electoral. El 13 d'agost, els dos grans sindicats, UGT i CNT, van convocar una vaga general en un intent de fer confluïr la protesta social i sindical amb el descontentament polític i militar. Però això no fou possible i la repressió contra el moviment obrer fou molt dura. Al Principat de Catalunya, hi hagué una trent-

6. Una panoràmica general sobre el període, la vaig fer a Enric PUJOL, «De la Mancomunitat a la Generalitat republicana», a Conxita MIR (dir.), *Catalunya, nació d'Europa 1714-2014*, vol. 3, *De les experiències d'autogovern al clam per l'autodeterminació*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2014.

na de morts. Davant de l'aprofundiment de la crisi política, es constituí, el novembre de 1917, un Govern de concentració amb la participació d'un representant de la Lliga i, a partir de 1918, s'hi va incorporar Francesc Cambó, el gran referent del partit aleshores.

Malgrat la participació de la Lliga en el Govern espanyol, no s'avançà ni en l'acceptació d'un règim autonòmic ni en un augment de competències a la Mancomunitat. Davant d'aquesta situació, els líders de la Lliga decidiren impulsar, des de la Mancomunitat, una campanya en pro de l'autonomia. En part, hi van ser empesos per tal d'intentar contenir una creixent demanda popular en aquest sentit, que podrien haver capitalitzat els independentistes (aleshores autoanomenats «separatistes»), que començaven a tenir un notable ressò social. Recordem que el novembre de 1918, Francesc Macià, des del Congrés de Diputats espanyol, ja es proclamà com a defensor de la plena independència de Catalunya.

La campanya de la Mancomunitat en favor de l'autonomia política fou impulsada a partir d'una consulta als ajuntaments catalans, l'estiu de 1918, en què es plantejava la reivindicació de l'autonomia municipal vinculada a la petició d'una autonomia política. Concretament, fou en el decurs de la Quarta Setmana Municipal celebrada al començament del mes de juliol de 1918, que fou organitzada, com les anteriors, per l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local. En aquella trobada, es decidí impulsar una consulta escrita als ajuntaments de Catalunya per tal que fos aprovat un text en què es reclamava l'autonomia de Catalunya i l'autonomia municipal, al mateix temps que es demanava que les diputacions i la Mancomunitat tinguessin mitjans de finançament propis i que es descarregués els ajuntaments d'haver de recaptar tributs per a aquells organismes. Amb el títol Plebiscit de la voluntat municipal de Catalunya, s'envià un butlletí d'adhesió a tots els ajuntaments catalans.

Com ha assenyalat Albert Balcells:

El fet que el text hagués sortit d'una reunió de batlles i regidors donava més espontaneïtat i credibilitat a l'associació estreta entre l'autonomia administrativa municipal i l'autonomia política catalana. S'assumia el malestar dels ajuntaments per haver de mantenir les diputacions i la Mancomunitat —el contingent provincial— i es dirigia aquest malestar contra el centralisme estatal.⁷

La resposta favorable dels ajuntaments fou massiva (del 98 %) i això possibilità una reunió del Consell Permanent de la Mancomunitat amb els diputats catalans a Madrid. A la reunió, es decidí crear una ponència que redactés unes bases

7. Albert BALCELLS, *El projecte d'autonomia de la Mancomunitat de Catalunya del 1919 i el seu context històric*, Barcelona, Parlament de Catalunya, 2010, p. 27.

de discussió. El plantejament d'aquestes bases, en el fons, com ha apuntat Balcells, era el d'una Catalunya sobirana que pactava d'igual a igual amb l'Estat espanyol. No obstant això, es féu menció explícita que no es tractava pas d'un avantprojecte d'estatut, sinó d'un primer document de discussió que s'havia de presentar al Govern de Madrid. De fet, es volia obtenir l'autonomia sense un canvi de règim i sense que calgués una reforma constitucional.

La reacció de Madrid, quan es lliurà el document, a finals de novembre del mateix 1918, fou molt sobredimensionada. Es va dir que seria el desmembrament d'Espanya i ràpidament s'inicià una gran ofensiva en contra de la mateixa idea d'autonomia política. El 9 de novembre es va fer una gran manifestació a Madrid i, de seguida, s'impulsà un boicot als productes catalans. Durant la discussió al Congrés dels Diputats, la cosa es va mantenir en aquest to crispat i fou aleshores quan els diputats catalans, a instàncies de Cambó, van decidir retirar-se del Parlament espanyol el 12 de desembre de 1918. Abans de fer-ho, però, Cambó va parlar amb el president del Govern espanyol, el comte de Romanones, i li suggerí que creés una comissió extraparlamentària (paritària entre partidaris i detractors de l'autonomia) que elaborés un avantprojecte de discussió. Efectivament, Romanones, el 17 de desembre designà una comissió extraparlamentària que havia de començar les seves sessions el dia 2 de gener de 1919.

Cal tenir present que ja a partir del 13 de desembre se succeïren a Catalunya les manifestacions i mobilitzacions en favor de l'autonomia, que foren durament reprimides per la policia. El dia 15 va haver-hi un mort, una senyora que casualment passava pel mig d'una concentració, com a conseqüència d'un tret policial. Enmig d'aquest ambient, el 21 de desembre es féu una reunió del Consell de la Mancomunitat, junt amb els parlamentaris catalans, per estudiar quina actitud calia prendre. Aleshores es decidí que calia redactar un estatut d'autonomia que registrés la voluntat catalana. I ben aviat, el 2 de gener de 1919, es començaren els treballs.

Quan es va conèixer, a finals de desembre de 1918, la composició final de la comissió de Madrid, els diputats catalans decidiren no participar-hi. Malgrat aquesta renúncia, la comissió madrilenya va tirar endavant i el mateix dia 2 de gener començà l'elaboració d'una proposta que acabà assumint el Govern espanyol com a pròpia.

L'ESTATUT D'AUTONOMIA DE LA MANCOMUNITAT I EL PROJECTE DESCENTRALITZADOR DE MADRID

Aquest procediment doble va fer que hi haguessin dos documents: l'Estatut d'autonomia de la Mancomunitat de 1919 i un projecte descentralitzador elaborat per la comissió extraparlamentària i assumit pel Govern espanyol. Cal dir que aquest projecte de Madrid dedicava vint-i-una de les seves vint-i-dues bases a regular el

funcionament dels municipis espanyols i que només la base 22 es referia a l'autonomia regional. En realitat, no era sinó un projecte descentralitzador molt allunyat de les peticions catalanes (fins i tot de la dels més moderats). Tanmateix, contenia algunes concessions importants, com ara el reconeixement de la cooficialitat del català i l'establiment d'una diputació única que s'havia de dir Generalitat; uns reconeixements que, com ha apuntat Balcells, foren menysvalorats per les forces catalanes en el seu moment.⁸ El que sí que preveia el document de Madrid, per reblar el seu poder, era la creació de la figura d'un governador general que, com si es tractés d'un supergovernador, no controlava una província, sinó tot el Principat.

Quines eren les peticions de la part catalana i que quedaren registrades en el projecte d'estatut d'autonomia de la Mancomunitat de 1919? A diferència de les bases de 1918, es feien un seguit de concessions substantives a Madrid per tal de possibilitar-ne l'aprovació. Es renuncià a tota agregació de territori de més enllà de les quatre províncies, s'enunciaren les competències de la regió autònoma i no les del poder central, es donà la capacitat de dirimir els conflictes al Parlament espanyol i s'acceptà la figura del governador general de Catalunya. Així mateix, s'establí un sistema bicameral d'un congrés (elegit per sufragi universal directe) i d'un senat (elegit pels regidors municipals). Es preveien, també, atribucions importants a Catalunya: l'ensenyament en tots els graus, el català com a cooficial a primària, una nova divisió territorial i una nova llei d'autonomia local, la reforma del dret civil català, l'organització d'un sistema judicial propi, i importants traspassos en obres públiques, telèfons, sanitat, serveis agrícoles i forestals, beneficència i ordre públic interior.

El 17 de gener de 1919, el projecte d'estatut ja era enllestit i fou aprovat el dia 24 en una assemblea extraordinària de la Mancomunitat amb parlamentaris catalans. No fou pas una reunió de tràmit, però sí que cal remarcar que cap proposta de les que sorgiren en aquella reunió no va anar en el sentit de rebaixar el sostre competencial, cosa que evidència que «el clima era d'un autonomisme tan estès, que semblava arriscat oposar-hi resistència obertament».⁹ A més de la Lliga i dels republicans catalanistes, el projecte també tenia el suport dels partits dinàstics catalans, dels lerrouxistes i del PSOE. Per la seva banda, Francesc Macià, que considerava totalment insuficient la proposta, es va sumar a la unanimitat, per bé que el seu partit, la Federació Nacionalista Republicana, publicà un projecte alternatiu propi en què, entre d'altres consideracions, se suprimia la figura del governador general i es negava la potestat del Parlament espanyol com a òrgan resolutori en cas de conflictes competencials. El projecte d'estatut de la Mancomunitat també

8. Albert BALCELLS, *El projecte d'autonomia...*, p. 84 i seg.

9. Albert BALCELLS, *El projecte d'autonomia...*, p. 93.

tenia el suport de 1.072 municipis catalans, que representaven el 99 % de la població del Principat.

L'elaboració de l'Estatut de la Mancomunitat es va fer en un clima de mobilitzacions al carrer i càrregues policials que va dur a la declaració, el 17 de gener, de la suspensió de les garanties constitucionals. Això no evità l'actuació violenta de la ultraespanyolista Liga Patriótica (que actuà impunement a causa de la inhibició policial), que matà dos joves catalanistes: Manuel Miralpeix i Joan Benet. Entre els dies 11 i 14 de gener, va haver-hi quaranta-dos catalanistes detinguts, però a partir del 27 de gener (un cop s'acabaren els treballs de redacció de l'Estatut) cessà l'agitació del carrer. Paradoxalment, les primeres detencions fetes el 17 de gener foren les de vint-i-cinc dirigents de la CNT, entre els quals Salvador Seguí, el Noi del Sucre, quan l'anarcosindicalisme ja s'havia inhibit de tot el procés autonomista. Potser va ser una mesura de provocació per tal de desencadenar una reacció obrera que eclipsés el moviment autonomista, però també és probable que fos una mesura preventiva que satisfesia la patronal catalana.

EL FINAL DE LA CAMPANYA

Els diputats catalans van dur el projecte a les Corts espanyoles i el 6 de febrer començà la discussió parlamentària. Però no es va voler discutir, de cap manera, el projecte d'estatut de la Mancomunitat de 1919, sinó només el dictamen de la comissió extraparlamentària que el Govern espanyol havia assumit com a propi. En el decurs del debat, es féu la proposta de dur a terme un referèndum individual a Catalunya per veure si el conjunt de la població acceptava o no l'Estatut elaborat per la Mancomunitat. La petició tenia el suport dels diputats de la Lliga, dels republicans, dels reformistes i dels socialistes. La resposta del president del Govern, Romanones, fou taxativa: el Govern espanyol no admetria cap referèndum i, per més que ell personalment sí que reconeixia la voluntat dels catalans de tenir un estatut d'autonomia, considerava que aquest estatut no havia de ser el que havia elaborat «unilateralment» la Mancomunitat amb els diputats catalans. Tot apuntava, doncs, a un vot negatiu, però finalment no s'arribà a produir cap votació perquè el 27 de febrer de 1919 se suspengueren les sessions de les Corts a causa de la vaga de l'empresa elèctrica La Canadenca, de Barcelona, i de la vaga general subsegüent.

La Lliga, ja des de 1918, quan s'inicià la greu conflictivitat social a Catalunya, participà en el sometent armat antisindicalista que s'organitzà en previsió d'una vaga general. Quan efectivament la vaga es produí, el 1919, els dirigents de la Lliga seguiren amb el seu posicionament antisindical. Això no repercutí negativament en els seus resultats electorals —ja que en les eleccions provincials de l'estiu de 1919 millorà la seva posició en el si de l'Assemblea de la Mancomunitat—, però sí

que impossibilità la recomposició d'un front autonomista durant el període 1919-1923. Per més que Cambó havia anunciat solemnement que mai més, ni ell ni la Lliga, no participarien en cap Govern espanyol si no es resolía de manera favorable la reclamació autonomista, a l'hora de la veritat no va ser així, i la Lliga participà en el Govern espanyol de l'estiu de 1921 (arran del desastre d'Annual al Marroc) i fins al març de 1922, sense cap mena de contrapartida descentralitzadora.

La campanya autonomista, doncs, quedà definitivament interrompuda a partir del febrer de 1919. L'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera el 1923 suposà un parèntesi radical, ja que conduí a la desnaturalització i, posteriorment, a l'eliminació de la Mancomunitat el 1925. Pocs anys després, però, la crisi del règim dictatorial va possibilitar l'obtenció, el 1931, de la Generalitat de Catalunya, un Govern autonòmic pròpiament dit, amb atribucions impensables pocs anys abans.

NOTA BIOGRÀFICA

Enric Pujol Casademont (Figueres, 1960), doctor en història per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), és autor d'*El descrèdit de la història* (1993), *Ferran Soldevila i els fonaments de la historiografia catalana contemporània* (1995) i *Història i reconstrucció nacional* (2003). Ha dirigit els volums *L'exili català de 1936-1939. Un balanç* (2003), *Noves aportacions* (2006) i *Història, memòria i identitat* (2006). Ha estat codirector del *Diccionari d'historiografia catalana* (2003). Amb Albert Balcells ha redactat *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia* (1996) —amb la col·laboració de Jordi Sabater— i també *Història de l'Institut d'Estudis Catalans* (2002-2007) —amb la col·laboració de Santiago Izquierdo—. Amb Felip Solé ha publicat *Exilis* (2007). Ha realitzat, amb Jaume Santaló, el projecte museològic i museogràfic del Museu de l'Exili de la Jonquera (2001-2007) i ha estat comissari de l'exposició i del catàleg corresponent «Carles Fages de Climent. Poètica i mítica de l'Empordà» (2002-2003), conjuntament amb Rafael Pascuet. Ha estat director de la Casa de la Generalitat a Perpinyà (2004-2005) i coordinador de l'Àrea d'Història i Pensament Contemporani del Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya (2005-2007). El 2009 va ser comissari de l'exposició «El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)», inaugurada a la Casa de Cultura de Girona, i director del llibre catàleg col·lectiu que se'n va fer. Darrerament ha estat comissari de l'exposició «300 onzes de setembre» per al Museu d'Història de Catalunya (2014). Actualment és professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, adscrit al Departament d'Història Moderna i Contemporània, i és membre de la Junta de Govern del Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya.